

Трансформація сучасного збройного насилля: специфічні риси і тенденції

О.Б. БАЛАЦЬКА

Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка, Старобільськ, Україна

Авторське резюме

Виявлено, що збройне насилля в сучасному світі зазнає суттєвих змін. Воєнні конфлікти все частіше набувають характеру асиметричних. Еволюціонують засоби воєнно-політичного протистояння. Сучасне протистояння, як правило, представляє собою «розумне» поєднання методів «жорсткої» і «м'якої сили». Визначено, що одним із найважливіших аспектів трансформації збройного насилля є значна актуалізація його інформаційного компоненту. Методи інформаційного та інформаційно-психологічного впливу стали невід'ємною складовою сучасного протистояння. Традиційні форми воєнно-політичного протистояння поступаються місцем його новітнім формам – гібридним, мережним, мережевим війнам. З'ясовано, що для сучасного світу характерна загальна інтенсифікація збройного насилля, зростання масштабів розповсюдження, збільшення кількості та тривалості воєнних конфліктів різного ступеня інтенсивності. Усі ці тенденції є відбиттям процесів глобальних трансформацій і вказують на формування нових загроз національній та міжнародній безпеці.

Ключові слова: воєнний конфлікт; асиметричний конфлікт; інформаційно-психологічна війна; гібридна війна; мережна війна; мережева війна

Transformation of armed violence: specific features and trends

O.B. BALATSKA

Luhansk Taras Shevchenko national university, Starobilsk, Ukraine

Abstract

Social transformations occurring in the world today became a result of globalization, information, changes in the international balance of power, and are reflected in all aspects of political development. One of the most pressing challenges of our time, a consequence of these processes, is the evolution of forms and methods of armed violence. This publication is devoted to determining the specific and major trends transforming the forms and methods of armed violence. Instead of the traditional military conflicts, new forms and means of armed confrontation emerge. Asymmetrical conflicts taking place with the participation of non-state parties and irregular armed groups, are quite common at the moment. «Hard power» methods associated with the use of direct violence are supplemented by means of «soft power». Violent but non-traditional (non-military) means of confrontation widen, with informational and psychological influence becoming particularly prominent. Infotechnological and infopsychological methods of intervention have become an integral part of modern military-political confrontation, taking form of hybrid, network and network-centric warfare. The hybrid military conflicts are typically distinguished by asymmetry, latency, priority of small-scale combat actions and dynamic use of indirect violence. Network-centric warfare focused on achieving information superiority over the enemy, complex effects on the enemy's physical, informational and cognitive domains, strategic flexibility and adaptability, priority of horizontal ties over traditional vertical hierarchy. Horizontal network infrastructure, consisting of multiple independent, highly specialized and geographically dispersed units, determines the effectiveness of network war strategy today. Apart from qualitative changes associated with emergence and proliferation of new forms of armed violence on a global scale, there is a definite global increase in its quantitative characteristics. In particular, this is reflected in intensification and incremental growth of the number and duration of military and political conflicts. These trends, which are a reflection of global transformation processes the modern world is going through, constitute the new challenges and threats to national and international security.

Keywords: military conflict; asymmetric conflict; informational and psychological warfare; hybrid warfare; network-centric warfare; network warfare

Трансформация современного вооруженного насилия: специфические черты и тенденции

Е. Б. БАЛАЦКАЯ

Луганский национальный университет им. Тараса Шевченко, Старобельск, Украина

Авторское резюме

Установлено, что характер вооруженного насилия в современном мире претерпевает существенные

© О. Б. Балацкая, 2016

изменения. Военные конфликты все чаще приобретают характер асимметричных. Эволюционируют средства военно-политического противоборства. Современное противостояние, как правило, представляет собой «разумное» сочетание методов «жесткой» и «мягкой силы». Определено, что одним из важнейших аспектов трансформации вооруженного насилия является значительная актуализация его информационного компонента. Методы информационного и информационно-психологического влияния стали неотъемлемой составляющей современного противоборства. Традиционные формы военно-политического противостояния уступают место его новейшим формам – гибридным, сетецентрическим, сетевым войнам. Выяснено, что для современного мира характерна общая интенсификация вооруженного насилия, рост масштабов распространения, увеличение количества и продолжительности военных конфликтов разной степени интенсивности. Все эти тенденции являются отражением процессов глобальных трансформаций и указывают на формирование новых угроз национальной и международной безопасности.

Ключевые слова: военный конфликт; асимметричный конфликт; информационно-психологическая война; гибридная война; сетецентрическая война; сетевая война

Постановка проблеми. Суспільно-політичні виклики сьогодення, зумовлені процесами глобалізації, інформатизації, переформатуванням міжнародного балансу сил та інтересів, зумовили значні зміни у характері сучасного збройного насилля. Збройне насилля як історично обумовлений феномен еволюціонує разом із суспільством. Традиційні озброєння, класичні методи протистояння поступаються новітнім методам ведення війн. Однією з виражених тенденцій є зміна характеру воєнного протистояння, яка виражається у переході від традиційного збройного протистояння до нетрадиційних його форм. З огляду на це необхідним є дослідження трансформації методів та форм збройного насилля, яка робить неефективними традиційні принципи національної та міжнародної безпеки.

Аналіз досліджень і публікацій. Поява нових форм та засобів збройного протистояння є актуальною темою, що розробляється зарубіжними і вітчизняними дослідниками. Так, серед зарубіжних учених аналізу специфіки сучасних воєнних конфліктів присвячені праці М. Вашакмадзе, А. Гольєва, Л. Дериглазової, Дж. МакКуена, А. Паулюса, Л. Савіна, Ф. Хоффмана та інших. Окремі аспекти еволюції сучасного збройного насилля вивчають українські фахівці П. Артюх, Б. Вороч, В. Кравченко, В. Леонов, Г. Луцишин, Є. Магда, В. Остроухов, В. Панасюк, О. Полтораков, С. Сірий, А. Слюсаренко, М. Требін, О. Феденко. Дослідження інформаційної складової сучасного збройного протистояння міститься у працях Л. Макаренка, Д. Метілки, Г. Почепцова, О. Сенченко та інших.

Мета дослідження полягає у визначенні специфіки й основних тенденцій трансформації форм і методів сучасного збройного насилля.

Виклад основного матеріалу. Сучасні вчені та військові фахівці вказують на суттєві зміни у характері ведення війн, появу нових форм воєнних конфліктів, розвиток стратегій і засобів воєнного протистояння. Так, український військовий фахівець Сергій Сірий виокремлює ряд особливостей воєнних конфліктів кінця ХХ – початку ХХІ століття, а саме: комплексний

характер, пов'язаний із використанням цілого спектра факторів і засобів для досягнення політичних цілей (соціально-політичних, економічних, військових, дипломатичних, інформаційних); застосування різних видів військових формувань, у тому числі іррегулярних; можливість прискореної ескалації; активне використання інформаційної зброї та інше. Агресором у таких конфліктах часто виступають недержавні актори. А найпоширенішою формою сучасного збройного протистояння є внутрішні обмежені інтернаціоналізовані конфлікти [14].

Характер нових загроз сформульований і у Військовій доктрині Російської Федерації. Серед специфічних рис сучасних воєнних конфліктів у цьому документі названі: комплексне застосування цілого спектра ресурсів – військових, політичних, економічних, інформаційних та інших заходів невійськового характеру, «що реалізуються з широким використанням протестного потенціалу населення і сил спеціальних операцій»; «вплив на супротивника на всю глибину його території одночасно у глобальному інформаційному просторі, у повітряно-космічному просторі, на суші і на морі»; перехід від вертикальної системи управління до глобальних мережевих систем управління військовими силами; створення постійно діючої зони бойових дій; участь іррегулярних збройних формувань; застосування непрямих і асиметричних засобів; використання політичних сил та суспільних рухів, які фінансуються та управляються ззовні [4, с. 7-8]. Дані принципи реалізуються на практиці і, зокрема, були поступово застосовані під час російської агресії проти України.

Важливою характеристикою багатьох сучасних воєнних конфліктів виступає асиметричність. Поняття асиметричного воєнного конфлікту, впроваджене британським політологом Ендрю Макком, як правило, використовується для характеристики таких міжнародних конфліктів, в яких проти однієї зі сторін, що має велику перевагу у традиційній військовій силі, значно слабшим супротивником успішно використовуються засоби малої війни – партизанські, терористичні, диверсійні тощо. У результаті могутніша держава зазнає полі-

тичної поразки і не досягає своїх політичних цілей [7, с. 24-25].

Асиметричні конфлікти мають суттєві відмінності від традиційних воєнних конфліктів. Такі конфлікти не мають єдиного фронту і тилу. Замість скупчення сил спостерігається їхнє розпорошення. Незважаючи на значний дисбаланс у військових силах сторін, асиметричним воєнним конфліктам властива непередбачуваність. Слабша сторона, як правило, системно вдається до «непрямих» військових дій, намагається знайти слабкі місця супротивника. Це значно послаблює сильнішу сторону і робить майже неефективним використання традиційних, прямих військових засобів.

Суттєвою рисою асиметричних воєнних конфліктів виступає не тільки фактична асиметрія військових потенціалів супротивників, а й характер міжнародно-правового статусу суб'єктів конфлікту, що зумовлює ступінь їхньої політико-правової структурованості та легітимності. Асиметричні конфлікти – це, перш за все, ті конфлікти, що відбуваються між державою (чи групою держав) та недержавними суб'єктами, які не мають офіційного міжнародно-правового статусу. Таким чином, якщо держава через свої збройні сили вдається до засобів традиційної війни та діє в межах правового поля, недержавні суб'єкти не визнають правових норм і діють поза межами міжнародного та національного права [10, с. 146-147].

Недержавні суб'єкти асиметричного конфлікту представляють собою іррегулярні утворення – незаконні збройні формування, партизанські чи повстанські загони, терористичні угруповання. Утворенням такого типу властиві специфічні ознаки, наприклад, нетрадиційні мережеві або змішані (ієрархічно-мережеві) моделі організаційної структури, екстремістська ідеологія, застосування заборонених засобів ведення бойових дій, у тому числі терористичної діяльності та інше [2].

Асиметричні конфлікти – досить розповсюджене явище у сучасному політичному процесі. Так, асиметричність була властива таким воєнним конфліктам, як війна у В'єтнамі 1964-1975 років, війни в Афганістані 1979-1989 та 2001-2014 років, Іракська війна 2003-2011 років. Асиметричними є конфлікти за участю терористичних організацій (лівано-ізраїльський конфлікт, палестино-ізраїльський конфлікт, збройний конфлікт на Північному Кавказі), сецесійні конфлікти (північноірландський конфлікт, російсько-чеченський конфлікт) та інші.

У сучасній політичній думці отримали розповсюдження концепції «жорсткої» (hard power), «м'якої» (soft power) та «розумної сили» (smart power). Якщо зміст першого поняття зводиться до прямого збройного насилля, то поняття «м'якої сили», навпаки, його виключає. Розповсюдженою є думка, що в сучасних процесах протистояння засоби прямого

збройного насилля поступово поступаються засобам «м'якої сили». Цей термін, впроваджений американським політологом Джозефом Наєм, використовується для позначення несилового (культурного, ідеологічного, економічного, дипломатичного тощо) впливу на об'єкт – державу та суспільство [6, с. 27-28].

На відміну від виключно силових методів «жорсткої сили», «м'яка сила» взагалі не передбачає застосування зброї у традиційному розумінні цього поняття. «М'яка сила» представляє собою нематеріальний, латентний і опосередкований вплив на духовно-культурному, знаково-символічному, ідейному рівнях з метою управління суспільством. Отже, до засобів «м'якої сили» можна віднести будь-який інформаційний, культурний чи символічний вплив, що здійснюється з метою отримання переваги чи впровадження власних інтересів. «М'який» вплив, на відміну від силового втручання, не дає миттєвих результатів і повинен мати довгостроковий характер, але й результати його є набагато стабільнішими, надійнішими і довготривалими. Засоби «м'якої сили» характеризуються різноманітністю та гнучкістю. В основі методів «м'якого» впливу лежать як переконання, привабливість, так і маніпулятивні технології, пропаганда та інформаційно-психологічний тиск.

«М'яка сила» може складати альтернативу прямому збройному насиллю або доповнювати його, виступаючи частиною «змішаних» стратегій. Для таких комбінацій прямих, фізичних і непрямих, опосередкованих методів Джозефом Наєм і Річардом Армітіджем було впроваджене поняття «розумної сили» як «синтезу двох понять – «жорсткої сили» і «м'якої сили» [6, с. 29]. Отже, сучасне воєнно-політичне протистояння часто є комбінацією методів прямого, «жорсткого» тиску і непрямих, опосередкованого насилля або ненасильницьких засобів впливу.

Дослідники вказують на поширення насильницьких, але невійськових або нетрадиційних методів протистояння. До них відносять, зокрема, такі нові класи озброєння, як інформаційну, нелетальну й екологічну зброю [5, с. 120]. Особливе місце серед них займають інформаційні засоби, що характеризуються універсальністю, масштабністю та ефективністю. У даному контексті є надзвичайно важливим дослідження деструктивного інформаційного впливу як складової воєнно-політичного протистояння.

Даний феномен можна визначити як інформаційне насилля, що проявляється у двох аспектах – інформаційно-технічному, метою якого є спричинення шкоди інформаційно-технічним системам, та інформаційно-психологічному, що зводиться до руйнівного впливу на масову та індивідуальну свідомість. Сукупність засобів інформаційного насилля включає різноманітні техніки маніпулювання свідоміс-

тю, дезінформування, агресивну пропаганду, залякування, хакерські атаки тощо. Крайню форму інформаційного насилля представляє інформаційна війна. Інформаційна війна – це системний, цілеспрямований, масований, інтенсивний руйнівний вплив на інформаційно-комунікаційні системи і ресурси та психіку з метою досягнення переваги над супротивником, повалення могутності держави, руйнування суспільної системи.

Інформаційне та психологічне насилля – взаємопов'язані та взаємообумовлені феномени, адже інформаційні технології виступають засобом здійснення психологічного впливу, метою інформаційного втручання є зміни у свідомості супротивника. Цей взаємозв'язок розкриває відомий український фахівець з інформаційних технологій Георгій Почепцов. Психологічні війни (операції) він визначає як «комунікативні технології, що спрямовані на внесення змін у поведінку індивіда за допомогою модифікації його моделі світу, що здійснюється шляхом внесення змін у інформаційні потоки», а інформаційні війни як «інформаційні технології, що впливають на інформаційні системи, маючи на меті введення в оману масової чи індивідуальної свідомості, виведення з ладу або десинхронізацію процесів управління суспільством та його складовими...» [12, с. 168]. Важливою властивістю інформаційного впливу та інформаційної зброї є її асиметричний характер, що проявляється в неадекватній реакції на події та неадекватній подачі інформації.

Інформаційне протиборство мало місце в усі історичні часи. Але особливої масштабності та гостроти воно набуло з активізацією процесів глобалізації та інформатизації. Сучасні вчені, досліджуючи еволюцію методів інформаційного впливу, вказують на появу «стратегічного інформаційного протиборства другого покоління». Цей тип протиборства, що став результатом інформаційної революції, є принципово новим. Потенціал інформаційного ресурсу є настільки великим, що у майбутньому протистояння може повністю переміститися в інформаційну сферу і виключити необхідність у використанні військової сили.

Інформаційне протиборство другого покоління суттєво відрізняється від традиційних методів інформаційного впливу, адже воно «зводиться до зусиль із видозміни противника: до знищення його традиційного змісту та наповнення новим. Тобто йдеться не про навіювання певних уявлень окремим людям чи групам, а про формування повноцінного суспільного світогляду, що має здатність до саморозвитку в потрібному напрямі» [9, с. 145-146]. Прикладом такого масштабного та глибокого інформаційного впливу є консцієнтальні війни, спрямовані на зміну світогляду, знищення певних

типів свідомостей, руйнування ідентичності великих груп людей [1].

Отже, інформаційне насилля представляє собою якісно новий рівень в системі невійськових засобів політичної боротьби. З огляду на специфічні особливості інформаційного простору та наслідки тотальної інформатизації світу можна виокремити характерні риси сучасного інформаційного насилля, а саме: глобальний, всепроникний характер; «кумулятивний ефект» або швидке посилення інтенсивності та збільшення масштабів деструктивного впливу; латентність; здатність детермінувати інші види соціального насилля; плюральність каналів, технологій та засобів впливу, завдяки чому цей деструктивний вплив досить важко блокувати чи контролювати.

Однією з актуальних тенденцій трансформації збройного насилля є «гібридизація» сучасних війн. Даний процес виражається у декількох аспектах. По-перше, гібридні воєнні конфлікти характеризуються асиметричністю та латентністю. По-друге, в конфліктах такого типу пріоритет віддається засобам малої війни, а саме – партизанським, громадянським, диверсійним, терористичним діям. Третьою специфічною рисою гібридних загроз є комплексний характер методів, що використовуються під час гібридної війни – як військового, так і невійськового характеру.

Американський дослідник Френк Г. Хоффман, аналізуючи воєнні конфлікти в Афганістані (2001 рік) та Іраку (2003 рік) за участю США, сформулював основні параметри гібридних конфліктів, які є найсучаснішими формами збройного протистояння. Гібридні загрози – це загрози майбутнього, що мають змішаний та асиметричний характер. Гібридна війна характеризується децентралізованістю, «розмитістю» в просторово-часовому аспекті, різноманітністю засобів – від традиційних військових методів з використанням стандартних озброєнь до актів кримінального насилля. Важливою складовою гібридних конфліктів є участь нерегулярних формувань. Ф. Хоффман називає такі конфлікти мультивузловими або мультимодальними, маючи на увазі поєднання державних і недержавних акторів [15, с. 56].

Гібридна війна включає елементи партизанської, громадянської, терористичної, інформаційної війни. За словами Ф. Хоффмана, «гібридні загрози містять в собі низку різних режимів ведення війни, включно зі стандартним озброєнням, нерегулярними тактиками і формуваннями, терористичними актами (у тому числі насиллям і примусом) і кримінальним безладом» [15, с. 56]. Використання такого різноманіття засобів і тактик має синергетичний ефект, багаторазово посилюючи результати дій навіть слабшого супротивника, що використовує гібридну стратегію.

Гібридна війна має декілька рівнів упровадження. Так, американський військовий фахівець Джон МакКуен на основі дослідження війн в Індокитаї, В'єтнамі, Афганістані та Іраку виокремлює такі складові гібридної війни:

- звичайні операції, метою яких є знищення або нейтралізація урядових, політичних, військових структур, системи національної безпеки супротивника у довгостроковій перспективі;

- управління місцевим населенням, протидія організації опору, через культурно-ідеологічний вплив, упровадження відповідних цінностей та ідей для підтримання легітимності нової влади;

- підтримання протистояння як всередині держави, так і на міжнародному рівні з метою легітимізації агресії, нового порядку та мінімізації втрат [20, р. 111].

Стратегія гібридної війни є багаторівневою та охоплює декілька ключових сфер. Так, за словами колишнього Головнокомандувача Об'єднаними збройними силами НАТО в Європі Філіпа Брідлава, головною проблемою, що створює нову безпекову ситуацію для країн НАТО, є гібридна війна, яка охоплює дипломатію, інформацію, військові операції та економіку [8, с. 641]. Отже, гібридну війну можна вважати втіленням «розумної сили», адже вона має на увазі використання як «жорстких» засобів прямого військового насилля, так і «м'яких» тактик, спрямованих на інформаційну та культурно-ідеологічну обробку населення та міжнародної спільноти. Дипломатичні засоби, економічний тиск, дезінформування міжнародного співтовариства, маніпулювання суспільною думкою – усі ці складові покликані підтримати, мінімізувати та зробити більш ефективним військові засоби впливу.

Інформація є ключовим ресурсом ще однієї новітньої форми збройного протистояння – сетецентричних війн. Концепція сетецентричних війн була розроблена американськими військовими фахівцями. Сетецентрична війна спрямована на створення інформаційної переваги за допомогою інформаційних технологій під час проведення воєнних операцій географічно розподіленими силами, організованими у мережі. Сетецентричні війни охоплюють три сфери – фізичну, інформаційну та когнітивну, між якими відбувається активна взаємодія. Така організація дозволяє збільшити бойову міць та швидкість командування, підвищити гнучкість, адаптивність та виживаність військ. Пріоритет у таких операціях надається не вертикальній, а горизонтальній організації сил. Ефективність військ підвищується завдяки утворенню інформаційно-комунікаційної мережі, що пов'язує джерела інформації, центри прийняття рішень і виконавців [13, с. 46].

Іншою сучасною формою збройного протистояння є мережева війна. Особливістю мережевої війни є горизонтальна інфраструктура,

організована за мережевим принципом. Мережа містить велику кількість вузькоспеціалізованих вузлів. У мережевих війнах замість традиційних тактик, заснованих на прямому ударі чи масованому наступі, використовується метод роїння, який має на увазі структурування сил на безліч невеликих, автономних, розпорешених угруповань, організованих у мережу та здатних до спільних дій, гнучких маневрів, нанесення скоординованих ударів з багатьох напрямків у певну точку та подальшого повторного розпорешення [13, с. 81-82]. Завдяки цьому бойові дії можуть охопити величезні території, а традиційні засоби ведення війн стають не ефективними. Мережева стратегія є важливою складовою малих та гібридних війн.

Актуальною тенденцією в контексті трансформації сучасного збройного насилля є зміна масштабів та інтенсивності воєнних конфліктів. У цілому кількість та інтенсивність політичного і, зокрема, збройного насилля в сучасному світі зростає. При цьому найбільша частка політичних конфліктів сьогодення представлена конфліктами низького та середнього ступеня інтенсивності. Ці тенденції можна проілюструвати даними, які щорічно публікують дослідники Гейдельберзького інституту з вивчення міжнародних конфліктів. Так, за останнє десятиліття кількісні та якісні показники політичного насилля у світі в глобальному контексті зазнали істотних змін. Якщо у 2005 році відбувся 151 конфлікт низької інтенсивності, то у 2010 і 2015 роках, відповідно, 209 і 186 конфліктів. Особливо стрімко зростає кількість конфліктів середньої інтенсивності: з 74 у 2005 році, до 126 у 2010 році і 180 у 2015 році. Активізувалася динаміка конфліктів високої інтенсивності (обмежені та повномасштабні війни), кількість яких за вказаний період зроста майже вдвічі: з 24 у 2005 році до 43 у 2015 році. Число повномасштабних війн коливалось в межах 7-10% від загальної кількості політичних конфліктів: дві війни у 2005 році, шість війн у 2010 році, 19 війн у 2015 році [16, р. 1; 17, р. 1; 18, р. 13-14].

Разом із зростанням інтенсивності, масштабів та кількості воєнних конфліктів спостерігається також збільшення їхньої тривалості. Деякі конфлікти набувають ознак перманентних. Так, війна в Іраку триває фактично з початку війни у Перській затоці (з 1990 року), з 1948 року відбувається жорстке збройне протистояння в межах арабо-ізраїльського конфлікту, збройне насилля на Північному Кавказі не вщухає з 1991 року. Довготривалість, «повзучість» таких конфліктів призводить до суттєвого збільшення жертв серед цивільного населення. Так, у доповіді Генерального секретаря ООН, зробленій у вересні 2013 року, зазначається, що під час сучасних воєнних конфліктів найбільша кількість жертв спостерігається серед цивільного населення, і «саме цивільні особи стають цілями невибіркових нападів й

інших порушень, що здійснюються сторонами конфлікту...» [8, с. 5-6].

Ці жахливі тенденції яскраво ілюструє перебіг громадянської війни в Сирії, що почалася у березні 2011 року і триває по цей час. За даними Сирійського центру моніторингу за дотриманням прав людини з початку війни загинуло щонайменше 162 402 людини, серед яких – 37 685 військовослужбовців сирійської армії, 25 147 повстанців, 26 858 бойовиків, а також 53 978 цивільних осіб, у тому числі 8 607 дітей і 5 586 жінок [11]. А за інформацією Агентства ООН зі справ біженців у період з 2013 по кінець 2015 року кількість біженців зросла з 2,5 млн. до 4,6 млн. (при населенні Сирії станом на 2013 рік – майже 23 млн.) [19, р. 6].

Водночас збільшення загальної тривалості воєнних конфліктів супроводжується скороченням активних бойових дій, «гарячої фази» конфлікту, пов'язаної з безпосереднім застосуванням військової сили. «Гаряча фаза» сучасних конфліктів, як правило, налічує декілька тижнів або навіть днів, тоді як бойові дії війн минулого тривали роками. Наприклад, операція НАТО в Югославії в 1999 році тривала 78 днів, активна фаза операції США в Іраку «Іракська свобода» 2003 року – 25 днів, Друга ліванська війна 2006 року – 34 дні, активна фаза російсько-грузинської війни 2008 року – 5 днів, воєнна операція Ізраїлю проти ХАМАС у секторі Газа «Литий свинець» 2008 – 2009 років – 22 дні [3].

Схожі тенденції визначають і фахівці Стокгольмського міжнародного інституту досліджень проблем миру. Так, за даними Інституту,

з одного боку у світі спостерігається зростання інтенсивності внутрішньодержавних конфліктів з одночасним зменшенням кількості та зниженням інтенсивності міждержавних конфліктів. Глобальною тенденцією є активізація терористичної діяльності суб'єктів воєнних конфліктів. Загальному зростанню рівня насилля у зонах конфліктів сприяє легкий доступ до сучасних озброєнь, необмежена кількість боеприпасів та вибухових речовин. Водночас, разом із розповсюдженням внутрішньодержавних, іррегулярних, асиметричних конфліктів, гібридних і терористичних загроз спостерігається тенденція зменшення ризиків «загроз типу А», тобто загроз існуванню нації або загрози глобальної війни [8, с. 6].

Висновки. Суспільно-політичні трансформації, що відбуваються в сучасному світі, відбуваються на характері збройного насилля. Змінюються форми і методи воєнних конфліктів. Набувають розповсюдження асиметричні стратегії протиборства. Одним із найважливіших ресурсів воєнно-політичного протистояння стає інформація, що виражається у розвитку та вдосконаленні технологій інформаційного та інформаційно-психологічного впливу. Поширюються новітні форми збройного протиборства – гібридні, мережеві війни. Характер розповсюдження і перебігу сучасних політичних конфліктів свідчить про зростання масштабів та рівня інтенсивності збройного насилля у світі. Поява і інтенсифікація нових загроз робить неефективними традиційні засоби гарантування безпеки держави та міжнародної системи.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Антоніна Колодій: Війна на ураження свідомості продовжується. Звідси витівки «Інтера» [Електронний ресурс] // Інформаційний портал «Західна інформаційна корпорація»: [сайт]. – Режим доступу: http://zik.ua/ua/news/2015/01/02/antonina_kolodiy_viyna_na_urazhennya_svidomosti_prodivzhuietsya_zvidsy_vytivku_intera_553739 (дата звернення: 30.09.2016). – Назва з екрана.
2. Асимметрия в вооруженном противоборстве (часть 1) [Электронный ресурс] // Военно-политическое обозрение: [сайт]. – Режим доступа: <http://www.belvpo.com/15326.html> (дата обращения: 30.09.2016). – Загл. с экрана.
3. В чем уникальность 240-дневной Ливийской войны [Электронный ресурс] // Информационное агентство «Оружие России»: [сайт]. – Режим доступа: <http://www.arms-expo.ru/news/archive/v-chem-unikalnost-240-dnevnoy-livyskoj-voyny03-03-2012-00-05-00/> (дата обращения: 30.09.2016). – Загл. с экрана.
4. Военная доктрина Российской Федерации [от 25.12.2014 г.] [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://static.kremlin.ru/media/events/files/41d527556bec8deb3530.pdf> (дата обращения: 30.09.2016). – Загл. с экрана.
5. Гольев А. В. Война как фактор современного политического процесса / А. В. Гольев // Вестник МГЛУ. – 2013. – Вып. 24 (684). – С. 113-123.
6. Горбатенко В. «М'яка сила» як основа сучасної геополітичної стратегії / В. Горбатенко // Studia politica Ucraino-Polona. – 2014. – Вип. 4. – С. 27-31.
7. Дериглазова Л. В. Асимметричные конфликты: уравнение со многими неизвестными / Л. В. Дериглазова. – Томск: Изд-во Томск. ун-та, 2009. – 284 с.
8. Ежегодник СИПРИ 2014: вооружения, разоружение и международная безопасность [Электронный ресурс]. – М.: ИМЭМО РАН. – 2015. – 764 с. – Режим доступа: <http://www.imemo.ru/files/File/ru/publ/2015/SIPRI-YEARBOOK-2014-RUS-final.pdf> (дата обращения: 30.09.2016). – Загл. с экрана.
9. Історія інформаційно-психологічного протиборства: підручник / Я. М. Жарков, Л. Ф. Компанцева, В. В. Остроухов та ін. – К.: Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2012. – 212 с.
10. Паулус А. Асимметричная война и понятие вооруженного конфликта – попытка разработать концептуальную модель / А. Паулус, М. Вашакмадзе // Международный журнал Красного Креста. – 2009. – Т. 91, № 873. – С. 127-170.

11. Подсчитано максимально точное количество погибших в Сирии [Электронный ресурс] // MIGnews.com: [сайт]. – Режим доступа: http://mignews.com/news/lifestyle/190514_171053_43694.html (дата обращения: 01.10.2016). – Загл. с экрана.
12. Почепцов Г. Сучасні інформаційні війни / Г. Почепцов. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2015. – 497 с.
13. Савин Л. В. Сетевая война. Введение в концепцию / Л. В. Савин. – М.: Евразийское движение, 2011. – 130 с.
14. Сірий С. Особливості локальних війн і воєнних конфліктів в умовах глобалізації / С. Сірий // Політичний менеджмент. – 2007. – № 2. – С. 144-154.
15. Хоффман Ф. Г. Гибридные угрозы: переосмысление изменяющегося характера современных конфликтов / Ф. Г. Хоффман // Геополитика: информ.-аналитическое изд. – 2013. – Вып. XXI. – С. 45-62.
16. Conflictbarometer [Electronic resource] / Heidelberg Institute for International Conflict Research at the Department of Political Science, University of Heidelberg. – 2005. – № 14. – 59 p. – Regime to access: http://www.hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2005.pdf (cited 1 Oct. 2016). – Title from the screen.
17. Conflict Barometer [Electronic resource] / Heidelberg Institute for International Conflict Research at the Department of Political Science, University of Heidelberg. – 2010. – № 19. – 89 p. – Regime to access: http://www.hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2010.pdf (cited 1 Oct. 2016). – Title from the screen.
18. Conflict Barometer [Electronic resource] / Heidelberg Institute for International Conflict Research at the Department of Political Science, University of Heidelberg. – 2015. – № 24. – 200 p. – Regime to access : http://www.hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2015.pdf (cited 1 Oct. 2016). – Title from the screen.
19. Global responsibility-sharing through pathways for admission of Syrian refugees [Electronic resource] / UNHCR – The UN Refugee Agency, 2016. – 20 p. – Regime to access : <http://www.unhcr.org/events/conferences/56f29f579/global-responsibility-sharing-factsheet.html?query=Number%20of%20Syrian%20refugees> (cited 1 Oct. 2016). – Title from the screen.
20. McCuen J. J. Hybrid war / J. J. McCuen // Military Review. – 2008. – Vol. 88, No. 2. – P. 107-113.

Стаття надійшла до редакції 17.08.2016

REFERENCES:

1. Antonina Kolodij: Vjina na urazhennya svidomosti prodovzhuyet'sya. Zvidsy vytivky «Intera» [Antonina Kolodij: War in the destruction of consciousness continues. It tricks «Inter»]. Informacijnyj portal «Zaxidna informacijna korporacija». Regime to access: http://zik.ua/ua/news/2015/01/02/antonina_kolodiy_vijna_na_urazhennya_svidomosti_prodovzhuietsya_zvidsy_vytivky_intera_553739 (30.09.2016) (in Ukrainian).
2. Asimetrija v vooruzhennom protivoborstve (chast' 1) [Asymmetry in the armed confrontation. Part 1]. Voennno-politicheskoe obozrenie: [sait]. Regime to access: <http://www.belvpo.com/15326.html> (30.09.2016) (in Russian).
3. V chem unikal'nost' 240-dnevnoj Livijskoj vojny [What is unique about the 240-day Libyan War]. Informacionnoe agentstvo «Oruzhie Rossii». Regime to access: <http://www.arms-expo.ru/news/archive/v-chem-unikalnost-240-dnevnoj-livijskoj-voyny03-03-2012-00-05-00/> (30.09.2016) (in Russian).
4. Voennaja doktrina Rossijskoj Federacii (ot 25 dekabrja 2014) [Military Doctrine of the Russian Federation (December 25, 2016)]. Regime to access: <http://static.kremlin.ru/media/events/files/41d527556bec8deb3530.pdf> (30.09.2016) (in Russian).
5. Gol'ev, A. V., 2013. Vojna kak faktor sovremennogo politicheskogo processa [War as a factor in modern political process]. Vestnik MGLU 24 (684), 113 – 123 (in Russian).
6. Gorbatenko, V., 2014. «Myaka syla» yak osnova suchasnoyi geopolitychnoy strategiyi [«Soft power» as the foundation of modern geopolitical strategy]. Studia politologica Ucraino-Polona 4, 27 – 31 (in Ukrainian).
7. Deriglazova, L. V., 2009. Asimmetrichnye konflikty: uravnenie so mnogimi neizvestnymi [Asymmetric conflicts: the equation with many unknowns]. Izd-vo Tom. un-ta, Tomsk (in Russian).
8. Ezhegodnik SIPRI 2014: vooruzhenija, razoruzhenie i mezhdunarodnaja bezopasnost', 2015 [SIPRI Yearbook 2014]. Moscow. Regime to access: <http://www.imemo.ru/files/File/ru/publ/2015/SIPRI-YEARBOOK-2014-RUS-final.pdf> (30.09.2016) (in Russian).
9. Zharkov, Ya. M., Kompanceva, L. F., Ostrouxov, V. V., Petryk, V. M., Prysyazhnyuk, M. M., Skulysh, Ye. D., 2012. Istoriya informacijno-psychologichnogo protyborstva [History of information-psychological confrontation]. Nauk.-vyd. viddil NA SB Ukrayiny, Kyiv (in Ukrainian).
10. Pauljus, A., Vashakmadze, M., 2009. Asimmetrichnaja vojna i ponjatje vooruzhennogo konflikta – popytka razrabotat' konceptual'nuju model' [Asymmetrical war and the notion of armed conflict – an attempt to develop a conceptual model]. International Review of the Red Cross, Vol. 91, No. 873, 127 – 170 (in Russian).
11. Podschitano maksimal'no tochnoe kolichestvo pogibshih v Sirii [The maximally exact amount of lost in Syria is calculated]. MIGnews.com. Regime to access: http://mignews.com/news/lifestyle/190514_171053_43694.html (01.10.2016) (in Russian).
12. Pochepeczov, G., 2015. Suchasni informacijni vijny [Modern information war]. Vyd. dim «Kyyevo-Mogylyan-ska akademiya», Kyiv (in Ukrainian).
13. Savin, L. V., 2011. Setecentrichnaja i setevaja vojna. Vvedenie v koncepciju [Network-centric and network war. Introduction to conception]. Evrazijskoe dvizhenie, Moscow (in Russian).
14. Siryj, S., 2007. Osoblyvosti lokalnyx vijn i voyennyx konfliktiv v umovax globalizaciji [Features local wars

- and military conflicts in globalization]. *Political Management* 2, 144 – 154 (in Ukrainian).
15. Hoffman, F. G., 2013. Gibrinnye ugrozy: pereosmyslenie izmenjajushhegosja haraktera sovremennyh konfliktov [Hybrid threats: rethinking the changing nature of today's conflicts]. *Geopolitics* 21, 45 – 62 (in Russian).
16. ConflictBarometer 2005, 14 / Heidelberg Institute for International Conflict Research at the Department of Political Science, University of Heidelberg. Regime to access: http://www.hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2005.pdf (01.10.2016).
17. Conflict Barometer 2010, 19 / Heidelberg Institute for International Conflict Research at the Department of Political Science, University of Heidelberg. Regime to access: http://www.hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2010.pdf (01.10.2016).
18. Conflict Barometer, 2015, 24 / Heidelberg Institute for International Conflict Research at the Department of Political Science, University of Heidelberg. Regime to access: http://www.hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2015.pdf (01.10.2016).
19. Global responsibility-sharing through pathways for admission of Syrian refugees, 2016 / UNHCR – The UN Refugee Agency. Regime to access: <http://www.unhcr.org/events/conferences/56f29f579/global-responsibility-sharing-factsheet.html?query=Number%20of%20Syrian%20refugees> (01.10.2016).
20. McCuen, J. J., 2008. Hybrid war. *Military Review*, Vol. 88, No. 2, 107 – 113.

Балацька Олена Борисівна – кандидат політичних наук
Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка
Адреса: 92703, Старобільськ, пл. Гоголя, 1

Balatska Olena B. – PhD in political sciences
Luhansk Taras hevchenko national university
Address: 1, Gogolja Sq., Starobilsk, 92703, Ukraine
Email: balatskaya@ukr.net

Балацкая Елена Борисовна – кандидат политических наук
Луганский национальный университет им. Тараса Шевченко»
Адрес: 92703, Старобельск, пл. Гоголя, 1